

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redakcja: WIKTOR ORMICKI

KRAKÓW, UL. GRODZKA 64.

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września

Kraków, luty 1929 r.

I. Sprawy Polskiego Towarzystwa Geograficznego. (Actes de la Société Polonaise de Géogr.)

Kraków. — Posiedzenie Zarządu Krak. Oddziału Pol. Tow. Geograficznego. Dnia 25. I. 1929 odbyło się posiedzenie Zarządu K. O. P. T. Geograficznego pod kierownictwem Przewodniczącego Oddziału prof. U. J. Dr. J. Smoleńskiego. Pierwszym punktem programu było ukonstytuowanie się Zarządu, które załatwiono w ten sposób, iż zastępcą przewodniczącego został konsul gener. p. Stanisław Srokowski, sekretarstwo i sekcję odczytową objął Dr. W. Kubiłowicz doc. U. J., skarb p. profesorowa M. Sawicka, przewodnictwo Sekcji dydaktycznej objął p. wizytator O. Sz. K. K. Bzowski, a redakcję „Wiadomości Geograficznych“ nadal prowadzi Dr. W. Ormicki. P. Dr. M. Dobrowolska ma zająć się prowadzeniem poradni dla nauczycieli geografji i wogóle kwestją łączności z nauczycielstwem.

Program pracy obejmie, jak poprzednio, wykłady, wydawanie „Wiadomości Geograficznych“ i odczytów. Poza odczytami publicznymi i fachowymi mają być wprowadzone zebrania sprawozdawcze z najnowszej literatury geograficznej i wydarzeń geograficznych. Wreszcie uchwalono dołączać do „Wiadomości Geograficznych“ biblijografię jako osobną wkładkę, oraz dodatek kartograficzny w formie map ilustrujących krótkie oryginalne artykuły.

Łódź. — Sprawozdanie Łódzkiego Oddziału P. T. G. z działalności za styczeń 1929 r. Komisja Organizacyjna Łódzkiego Oddziału P. T. G. odbyła w ciągu stycznia b. r. trzy posiedzenia oraz zorganizowała dwa posiedzenia członków Oddziału.

Pierwsze posiedzenie członków miało miejsce 13 stycznia; obejmowało porządkiem dziennym referat p. Gontarskiej p. t. „Wydmny Aleksandrowa p. Łodzią“. Prelegentka przedstawiła metody, jakimi posługiwała się przy badaniu, stwierdziła niezgodność rzeczywistości z mapą 1:100.000, wytłomaczyła różnokierunkowość

obu omawianych wydm i różnicę wieku. Zebrani po dyskusji uchwalili stworzenie Komisji dla badania wydm okolic Łodzi i organizację jej powierzyli p. Gontarskiej. Komisja rozpocznie działalność z nastaniem wiosny.

Drugie posiedzenie, poświęcone sprawom dydaktycznym, odbyło się 27 stycznia. P. I. Zerndtówna zreferowała „Dydaktykę geografii“ S. Niemcówny. W wyniku ożywionej dyskusji zapadł szereg uchwał, m. i. Oddział postanowił: 1) przystąpić do opracowania podręcznika geograficznego i wycieczek szkolnych dla szkół w m. Łodzi; 2) zorganizować na wiosnę wycieczki geograficzne dla nauczycieli dla ułatwienia im prowadzenia wycieczek szkolnych; 3) zwrócić się do Biblioteki Pedagogicznej o powiększenie księgozbioru z zakresu geografji i t. d.

W lutym odbędą się następujące Zebrania: 10 lutego: Wspólne Zebranie Komitetów Zjazdu współpracujących towarzystw; 17 lutego: referat p. O. Kossmanna: Antropogeografja Łodzi i referat p. J. Denascherza: Przekrój morfologiczno-geologiczny przez teren między Łaskiem i Pabjanicami; 24 lutego: referat p. C. Dobrzańskiego: Kronika geograficzna 1927 i 1928 r. oraz sprawozdanie p. Kossmanna p. t. „Wyżyna Łódzka: Łódź—Zgierz—Brzeziny“.

Warszawa. — Dnia 22 lutego odbędzie się w lokalu Zakładu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego, Nowy Świat 72, o godz. 8-jej wieczorem: zebranie referatowe na temat: „Angola, jako teren ewentualnego osadnictwa polskiego zamorskiego“. Referuje p. Kazimierz Gluchowski.

Dnia 8 lutego 1929 roku wygłosił dr. Wiktor Ormicki (Kraków) na zebraniu fachowem referat p. t. „Nowe drogi geografji regionalnej“. Prelegent pokrótce przedstawił współczesne poglądy na rolę i znaczenie geografji regionalnej w systemie nauk geograficznych, uwypuklił dzisiejsze metodyczne niedomagania opracowań geogr.-regionalnych i zestawiał dążności w kierunku zmiany stosunków. Po referacie rozwinęła się ożywiona dyskusja.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce.

(Mouvement géographique dans le monde et chez nous).

I. Personalja (*Renseignements personnelles*).

Uczni polscy w „Aeroarktydzie“. W poczet członków Międzynarodowego Towarzystwa naukowego dla lotniczych badań arktycznych należą z uczonych polskich: Arctowski, Banachiewicz, Kamieński, Łomnicki, Romer, Stenz, Weigel, Witkowski i Berson (meteorolog berliński).

Wykłady z zakresu dydaktyki geografji na Studium Pedagogicznym U. J. objęła zastępczo w miejsce chwilowo nieobecnej p. dr. St. Niemcówny p. dr. Marja Mrazek-Dobrowolska.

II. Zjazdy (Congrès).

Magdeburg. — *Zjazd Geografów niemieckich* odbędzie się w b. r. w Magdeburgu w czasie Zielonych Świąt. W programie zjazdu przewidziane są referaty sprawozdawcze z podróży badawczych i wykłady o charakterze regionalnym. Ponadto prof. Gradmann i Schlüter mówić będą o znaczeniu podrywających wahań klimatycznych i o krajobrazie pierwotnym.

Sewilla. — *Międzynarodowy Kongres Oceanograficzny i Hydrograficzny.* W związku z wystawą instrumentów naukowych, stosowanych w oceanografii i hydrografii morskiej jakoteż hydrologii lądowej (15/III—15/VII 1929) odbędzie się w dniach od 25 do 30 kwietnia 1929 roku zebranie międzynarodowej komisji celem ujednostajnienia metod badawczych. Bezpośrednio potem na czas od 1 maja do 6-go zwołany jest wzmiankowany w tytule kongres, który obradował będzie w dwóch sekcjach (I sekcja: oceanografia i hydrografia morska, II sekcja: hydrologia lądowa). Głównym zadaniem kongresu jest wystąpienie z inicjatywą podjęcia szerzej zorganizowanych badań międzynarodowych. (Adres komitetu organizacyjnego: Instituto Española de Oceanographia Alcala 31 — Madrid).

III. Towarzystwa i komisje, czasopisma i stacje naukowe (*Sociétés et commissions, périodiques et stations scientifiques*).

Kraków. *Sprawozdanie z działalności Koła Geogr. U. U. J w Krakowie za czas 22/VI—10/XII 1928.* Zwyczajne Walne Zgromadzenie Koła wybrało w dniu 22 czerwca 1928 Zarząd w składzie: prezes Leja Cz., wiceprezes Leszczycki St., sekretarz Gajda R., skarbnik Szaflarski J., bibliotekarz Marciniak J., gospodyni Hermannówna S., gospodarz Michalski L., zastępcy: sekretarza Zajac S., skarbnika Pawlik W., bibliotekarza Klimaszewski M. Komisja Rewizyjna: Jamka M., Malecka H., Borkowski H.

Sekretariat: korespondencyj wysłanych 60, nadesłanych 47. Zebrań Zarządu 8, w tem jedno nadzwyczajne 3 listopada 1928 zwołane z powodu śmierci kuratora Koła śp. prof. dr. L. Sawickiego. Zarząd Koła w dniu 8 listopada 1928 r. uchwalił, dla uczczenia pamięci zmarłego kuratora nazwać fundusz pożyczek i subwencji wycieczkowych Koła funduszem imienia śp. prof. L. Sawickiego, oraz zainicjować starania około wydania księgi pamiątkowej ku czci Zmarłego. 22 listopada 1928 r. odbyło się Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie, na którym uchwalono prosić Senat akademicki o powierzenie opieki nad Kołem prof. dr. J. Smoleńskiemu. Ilość członków Koła 95. Biblioteka: książek wypożyczono 274, map 131. Zakupiono książek 29, map 11, oprawiono książek 16. Skarb: Preliminarz budżetowy Koła: po stronie Przychody 3.989 00 zł, po stronie Rozchody 3.989 00 zł, w tem rezerwa kasowa 580 20 zł. Przychody: Saldo z r. 1927/8 1.225 66 zł, Przychody po 10/XII 1928 1.139 99 zł, Razem 2.365 65 zł. Rozchody: Rozchody po 10/XII 1928 1.252 32 zł, Saldo 10/XII 1928 1.113 33 zł, Razem 2.365 62 zł.

Sekcja Zbiorowej Pracy Naukowej. Wycieczka w Bieszczady

i Gorgany 28/VI—7/VII 1928, prowadził dr. W. Ormicki. Wycieczka do Ojcowa 27/XI—28/XI 1928, prowadził dr. W. Ormicki. Zebrań naukowych 6. Urządzono: Repetitorium z meteorologii, Kurs elementarnej matematyki (10 godzin), Kurs czytania map (4 godziny). Członkowie Sekcji odbywają dyżury w lektorjum Inst. Geogr., 11 członków Sekcji zajęło się zebraniem bibliografii śp. prof. L. Sawickiego. Sekcja przygotowała ekspozycje na P. W. K. w Poznaniu. Kram Koła sprzedał książek na kwotę 1.245 48 zł. Cz. L.

Kraków. W styczniu br. ukazał się na półkach księgarskich szósty tom „Wierchów“, rocznika wydawanego przez Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, a poświęconego górcom i góralszczyźnie. Tom dedykowany jest pamięci Podhalan poległych „za wolność i całość Ojczyzny“. Bogata i różnorodna treść rocznika, obfita kronika, nader starannie i troskliwie wydanie nie ustępują w niczym wartości poprzednich tomów. Przeciwnie zauważyć można z każdym rokiem postępujące doskonalenie i pod względem treści i pod względem technicznym.

Kraków. Nakładem Państwowej Rady Ochrony Przyrody pojawił się bogato ilustrowany, 8 zeszyt „Ochrony Przyrody“. Zeszyt zawiera cenne artykuły Paczoskiego, Jana Sokołowskiego, Kuntzego, Wołoszyńskiej. i t. d. oraz poza częścią artykułową bogate materiały urzędowe i mnóstwo wiadomości bieżących.

Turczański św. Marcin. Dwa ostatnie roczniki Muzealnego Towarzystwa Słowackiego („Sbornik Muzeálnej Slovenskej Spoločnosti“) za lata 1927 i 1928 przynoszą bogatą treść naukową, z pośród której wiele artykułów może zainteresować geografa. I tak w dziale prehistorji artykuły doc. dr. Eisnera pt. „Ogólny przegląd wyników badań prehistorycznych na Słowaczynie i Rusi Podkarpackiej“ w połączeniu z artykułem umieszczonym w poprzednim roczniku dają całkowity przegląd tych badań od powstania Czechosłowacji do chwili obecnej. W dziale geologii znany geolog J. Volko-Starohorsky opisuje jaskinię „Okno“ oraz okolicę Kwaczan i Hut na Liptowie. Z aplauzem powitać należy obecnie jego apel o wprowadzenie jednolitej nomenklatury w Karpatach Słowackich, gdzie panuje taki chaos, że nieomal każdy autor poszczególne pasma górskie inaczej nazywa. Mamy tu dalej notatkę prof. dr. Kettnera pt. „Tymczasowe sprawozdanie z badań geologicznych w Niżnych Tatrach“, wreszcie inż. Hondeka „Geologia okolic Ružomberku“.

Z artykułów etnograficznych ciekawe są przede wszystkim:

Dr. Martinka: „Typy morfologiczne osad słowackich“ oraz A. Granatier: „Słowacko-madziarska granica etniczna“. Podano dalej krótkie, a pełne uznania sprawozdanie z II zjazdu słowiańskich geografów i etnografów w Polsce oraz nekrolog poświęcony jego organizatorowi śp. prof. Sawickiemu. Wreszcie dowiadujemy się iż zamierzona jest w bliskim czasie budowa nowego gmachu Muzeum Słowackiego, ponieważ obecny jest już przepełniony. Należy to przyjąć jako objaw żywotności tej zasłużonej placówki kulturalnej i życzyć, aby nadal rozwijała się korzystnie ku chwale nauki słowiańskiej.

A. W.

Warszawa. Kasa im. Mianowskiego wydała X tom „Nauki Polskiej“, poświęcony z jednej strony przeglądowi dorobku polskiego na polu nauki, z drugiej zaś omówieniu potrzeb. Bogaty tom zawiera mnóstwo cennego materiału i istotnie zasługuje na poznanie przez każdego interesującego się życiem naukowym w Polsce.

Warszawa. *Przemysł i Handel 1918—1928*. Poświęcony przeglądowi gospodarczego, przemysłowego i handlowego dorobku pierwszych dziesięciu lat pracy tom „Przemysłu i Handlu“ zawiera 121 artykułów, orjentujących w całokształcie wyników naszej pracy na wzmiankowanych polach. Wydawnictwo to zasługuje ze wszech miar na uwagę, dzięki wysokiemu poziomowi artykułów i dzięki autorytetowi pisarzy.

Warszawa. Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej zapoczątkował nowe wydawnictwo poświęcone statystyce uboju bydła. Kwartalnik ten pod nazwą „Statystyka uboju bydła“ obejmuje całokształt zatrudnienia rzeźniczego w Polsce.

IV. Ekspedycje (*Expeditions*).

Studja klimatologiczne i śniegowe w Dolinie Pięciu Stawów Polskich w Tatrach. Z końcem stycznia br. wyjechali pp. Stanisław Leszczycki i Władysław Midowicz na czteromiesięczne badania klimatologiczne i śniegowe do doliny Pięciu Stawów Polskich w Tatrach. Stosownie do programu prac uruchomiono pierwszorzędowną stację meteorologiczną zaopatrzoną we wszelkie instrumenty. Prócz regularnego odczytywania notowań instrumentalnych przewidziane są pomiary termiczne jezior oraz studja eksperymentalne z zakresu akumulacji śnieżnej. Badania tegoroczne pomyślane są jako przygotowawcze do zamierzonych w roku przyszłym. Obaj panowie pozostają w ścisłym kontakcie z krakowskim Instytutem Geograficznym.

Podróż naukowa dr. Stanisławy Niemcówny. W styczniu b. r. wyjechała dr. Stanisława Niemcówna na pół roczne studja do Skandynawji. W okresie zimowym i wczesno-wiosennym przedmiotem studjów ma być organizacja nauczania geografji w szkolnictwie przedwzrostkiem szwedzkim. Ponadto w tym samym czasie przewidziane jest zaznajomienie się z geogr. literaturą naukową Szwecji, tyczącą morfologji, tak by projektowane na okres letni wycieczki oprzeć na ścisłej znajomości kraju.

Afryka. — Włoska wyprawa do Abissynji. Na skutek zaproszenia nowo-koronowanego króla abissyńskiego Ras'a Fafari'ego uda się do Abissynji naukowa ekspedycja włoska pod kierownictwem księcia Abruzzów. Wyprawa wyruszy z Addis Abeba, będzie wyposażona kosztem rządu abissyńskiego a zajmie się zbadaaniem obszaru Uebi Schebeli.

Wyprawa Międzynarodowego Instytutu Afrykańskiego do Liberji. Niemiecki Państwowy Instytut Etnologiczny uniwersytetu w Lipsku wysłał z końcem września 1928 roku ekspedycję badawczą do Liberji. Ekspedycja pozostaje pod kierownictwem Dra Pawła Germanna, kustosa lipskiego muzeum etnolo-

gicznego i pod protektoratem wyżej wspomnianego M. I. A. Do zadań wyprawy należy zbadanie obszarów sąsiadujących z Liberją, Francuską Gwineą i Sierra Leone, jakoteż zebranie okazów dla muzeów lipskiego i berlińskiego. Czas trwania podróży obliczono na pół roku.

Ameryka Północna. — Badania w nadbrzeźnych górach Kanady. W lecie w roku 1926 i 1927 zdołał W. A. Don Munday, posuwając się raz z zatoki Buthe doliną rzeki Homathko, drugi raz doliną rzeki Franklina od zatoki Knight, osiągnąć szczyt t. zw. Tajemnicznej Góry i zbadać jej sąsiedztwo. Wzmiankowany górotwór zbudowany z djorytów leży pod $51^{\circ} 22' 32''$ szerokości geograficznej północnej i $125^{\circ} 15' 34 5''$ długości geograficznej zachodniej. Wyniesienie jego ustalono na 4041 m. Kanadyjskie Biuro Geograficzne nadało mu nazwę Góry Jerzego Dawsona ku czci zmarłego kanadyjskiego geografa i geologa.

Antarktyda. — Wyprawa Wilkinsa do bieguna południowego. Z początkiem listopada ub. r. wyruszył kpt. Wilson z ekspedycją na statku „Hectoria“ z portu Montevideo. Pierwszy obóz rozbiła wyprawa na Deception Island na pd. wyspach Szetlandzkich. Z tego obozu ma zostać podjęta akcja wysunięcia przy pomocy dwóch aparatów lotniczych dużego składu do kraju Grahama. Skład ten ma stać się podstawą operacyjną dla wypadów lotniczych w kierunku morza Rossa. Głównem zadaniem wyprawy jest zbadanie stosunków meteorologicznych we wzmiankowanej okolicy jakoteż ostateczne stwierdzenie czy między krajami Grahama a króla Edwarda VII istnieje połączenie lądowe. W wypadku pozytywnego wyniku badań potwierdzonym zostałby pogląd 1° o istnieniu ogromnego bloku lądowego antarktycznego, odpowiadającego powierzchnią Stanom Zjednoczonym A. P. jakoteż 2° o związku między Andami a Alpami Nowo-zelandzko-australijskimi.

Australja. — Badania etnograficzne w Australji. Dzięki subwencjiom funduszu Rockefellerowskiego prowadzone są bardzo ożywione badania ludoznawcze w Australji. — W. M. Lloyd Warner przebywał szereg miesięcy między tubylcami krainy Arnheim, wśród których stwierdził totemizm. — Urszula Mc. Connel pracowała nad rzekę Arsher wśród Wikmankanów. — A. P. Elkin kontynuuje badania nad tubylcami Kimberley'u. — C. W. M. Hart ma podjąć pracę na pn. australskich wyspach Melville i Bathurst, podczas gdy D. F. Thomson ma się zająć wschodnią częścią półwyspu York. — H. W. Hogbin prowadzi badania na wyspie Rennella i na zewnętrznych atolach Salomonów, których ludność w okresie 20-letnim spadła z 5000 głów na 568. Ponadto pracują jeszcze R. Firth i R. M. Fortune, pierwszy na Tikopji, drugi na archipelagu d'Entrecasteaux.

Azja. — Badania w zachodnim środkowym Celebes. Czwarta podróż Dra Alb. C. Kruytsa objęła obszar Pendolo-Napoe, gdzie badacz zajął się małą grupką ludnościową To Winoea. Zarówno w tamtej okolicy jak w sąsiedztwie Rampi i Leboni przeprowadzono prace wykopaliskowe. Stosunkowo dużo uwagi poświęcił Kruyts ludności okręgów Seko, Galoempang i Rongkong, której

nie można zaliczać do Torjadów zachodnich, jako nie wyznającej szamanizmu. Badacz uważa ludność Galoempangu i Rongkongu za Torjadów, którzy posunęli się na północ z nad rzek Baroepoe i Sadan. W Waiboento została utrwalona mowa autochtonów, cechująca się pewnymi odrębnościami. Przy tej sposobności zgromadzono bogate materiały folklorystyczne.

Badania archeologiczne w Wasiristanie i Beludżystanie, podjęte z początkiem 1927 r. przez Aurela Steina miały na celu wyjaśnić stopień pokrewieństwa, zachodzącego między prehistorycznymi kulturami dolnego Indusu a Persji i Mezopotamji. Wykopaliska wasiristańskie należą do najmłodszego okresu historycznego i należy je odnieść do chalkolityjskiej epoki okresu przedhistorycznego, jakkolwiek znajdują się między niemi ślady starszych kultur. Szczególnie obfitym był plon pracy w Beludżystanie. Stwierdzono tam bardzo wyraźne i silne wpływy kultury chalkolityjskiej w postaci resztek domów mieszkalnych i sprzętów, W jednym wypadku natknięto się nawet po raz pierwszy do tej pory na ślad kultury południowo-chińskiej.

Niemiecko-rosyjska ekspedycja w Pamiry kierowana przez W. R. Rickmera została w październiku ub. r. zakończona. Wyprawa w składzie 66 osób — nie licząc personelu technicznego i pomocniczego — wyruszyła z Fergany w połowie czerwca, kierując się na południe. W drugiej połowie miesiąca ekspedycja przekroczyła 3.500 m wysoką przełęcz Taldik i Al-Dżuli, rozbijając obóz nad Kisil-su. Stamtąd skierowała się wyprawa przez obniżenie pomiędzy Pamirami, Wschodnim Turkiestanem i Bucharą do Karakułu, nad którego brzegami w wysokości 4.500 m założono drugi obóz. Jezioro słone Karakuł posiada nieźrównane położenie krajobrazowe. W najbliższym sąsiedztwie wznoszą się do 6.000 m pokryte wiecznymi śniegami szczyty. Cały ten krajobraz wysokogórski dźwiga potężne lodowce. Z obozu nad Karakułem przeprowadzono szereg drobniejszych wycieczek. W lipcu zbliżono się doliną Kara-Dżilga pod górę Lenina; dopiero jednak jesienią zdołano wdrzeć się na szczyt. Międzyczasie zmieniono jeszcze raz miejsce postoju, rozbijając obóz u stóp lodowca Muskulak (3.500 m). W tym okresie pracy po raz pierwszy stanęła noga Europejczyka na przełęczy Tanima. W tymże czasie zbadano bardzo szczegółowo 70 km długi lodowiec Fedczenki. Ekspedycja, podobnie jak i poszczególne podejmowane wyprawy cierpiały bardzo dotkliwie wskutek posuszy i burz, miotających pył; pozatem wielkie trudności sprawiało zaprowiantowanie. Wspomnieć należy też o drobniejszych wyprawach w Góry afgańskie.

*II. Podróże Crednera po Sjamie*¹⁾). Dla morfologii północnego Sjamu ma być charakterystycznym krajobrazowe zmienianie się równin i pasm górskich o przebiegu Pn.-Pd., podnoszących się do 2000 m nad powierzchnię morza. Równiny mają charakter erozyjno-denudacyjny, a w poprzednich okresach klimatu pustynnego były zasypane. Do tego to czasu odnosi Credner powstanie

¹⁾ cf. W. G. 1929 z. I. str. 13.

laterytu. W wysokogórskich obszarach wschodu i zachodu stwierdził Credner na poziomie 1200—1300 m ślady starszego dojrzałego krajobrazu, z którego wyprowadzić należy formy dzisiejsze. Bardziej wstecz sięgająca rekonstrukcja morfologiczna natrafiła na nieprzewycięzione przeszkody z powodu braku osadów. Z punktu widzenia antropogeograficznego zajął się Credner studjami nad nader ciekawym rozmieszczeniem ludności i osadnictwa. Na nizinach przeważa ludność rolnicza, w górach do 1000 m — ludy leśne o gospodarce kopaczkowej i ludy górskie analogicznie gospodarujące w okolicach jeszcze wyższych. Badania objęły głównie przejawy życiowe i związek form kulturalnych z wpływami przyrodnictwami. W południowym Sjamie i na półwyspie Malajskim zajął się Credner kopalnictwem cynku i gospodarką plantacyjną.

Roboty wykopaliskowe w Malej Azji. Wyprawa archeologiczna Instytutu Orientalistycznego Uniwersytetu w Chicago, kierowana przez H. von der Ostena, dokopała się w lecie 1926 roku w dolinie Kisil Irmak w sąsiedztwie miejscowości Josgad ruin starego i wielkiego miasta. W roku 1927 wdrożono na wielką skalę roboty wykopaliskowe, przy których odkryto ruiny murów wysokich średnio 2'50 m a rozrzuconych w odstępach 10—16 m. Murы te są 4 do 4'5 m szerokie i spoczywają na masywnych fundamentach kamiennych (szerokość fundamentu 5—6 m). Od strony zewnętrznej mur jest nachylony pod kątem 60°. W nieregularnych odstępach wbudowane są wieże okrągłe lub o zaokrąglonych narożnikach. Wewnątrz miasta położona jest 60 m ponad otoczenie wzniesiona cytadela; ponadto stwierdzono sztuczne baseny i źródło podziemne. Między znalezionymi naczyniami wiele jest pochodzenia rzymskiego i bizantyjskiego. Według programu zbadanie miasta zajmie siedm do osmiu lat.

Niemieccy uczeni Rathjens, Wissmann i Apitz w Arabji. Wzmiankowani badacze uzyskali w Hedžas pozwolenie na krótki pobyt w Dżiddzie, gdzie sfilmowano wędrowkę pielgrzymów. Przeprowadzono wycieczkę w góry Tihama i w dolinę Fatimoh. Następnie udano się do Hodeidah przez Port Sudan i Massauę, skąd wyprawa skierowała się do Sany, gdzie przeprowadzono uwieńczone powodzeniem prace wykopaliskowe przy pomocy oddanych do dyspozycji ekspedycji sił roboczych. Wyprawa widziała się zmuszoną zrezygnować z podróży do Adenu i przez Hodeidah i Dżibuti nastąpił powrót. Badacze przywieźli z sobą prócz obserwacji i notatek geograficznych i geologicznych szczegółowe itinerarja jakoteż materiały meteorologiczne i lingwistyczne. Zbiory rozpadają się na geologiczne, botaniczne, zoologiczne, dalej rękopisy hebrajskie i arabskie jakoteż fotografie i zdjęcia filmowe.

Powrót Filchnera z ekspedycji chińsko-tybetańskiej. Po 30-miesięcznej podróży naukowej przez Tybet i Chiny powrócił Filchner z końcem czerwca ub. roku¹⁾. Celem jego podróży było przeprowadzenie pomiarów magnetycznych, nawiązujących do istniejącej sieci europejskiej i zachodnio-azjatyckiej. Pomędzy

¹⁾ W czasie tej podróży Filchner został napadnięty przez bandę chińską i ciężko poturbowany. Doszła nawet wtedy do Europy wieść o jego śmierci.

Kuldżą a Siningem przeprowadził on 90 pomiarów co 50 km. W Tybecie pracował Filchner na 70 stacjach. Z całej drogi sporządził szczegółowe itinerarium. Ponadto przywiózł ze sobą 23 km nakręconego filmu.

Dorobek naukowy ekspedycji Stotznera w Helukiang obejmuje głównie badania ludnościowe i osadnicze w północnej Mandżurji¹⁾. Stwierdzono, że czystych Mandżu jest około 10000 osób. Zgrupowani w kilka szczepów zamieszkują głównie okolice Bodone, Keschan i Sachaljan. Wbrew dotychczasowym mniemaniom ustalono, że na pn.-zachodzie mieszka szczupła ilość nomadyzujących Tunguzów i Mongołów. W okolicy Aschike znaleziono maleńką grupę osiadłych tatarskich Dunganów.

Wyprawa Kondratowa na Otan Tergi. Naukowy Komitet Republiki Mongolskiej wysłał pod kierownictwem rosyjskiego badacza Sergjusza Kondratowa geograficzną wyprawę celem zbadania szczytu Otan Tergi (4100 m). W ekspedycji bierze udział prof. Jaenisch z Lipska, który przyłączył się w Uljasutai.

Oceany. — VII wyprawa Carnegie'go 1928—1931. 1 maja ub. roku wyruszył ponownie po sześcioletniej przerwie statek „Carnegie“ w trzyletnią podróż badawczą, w czasie której ma odbyć po oceanach Atlantyckim, Spokojnym i Indyjskim drogę 177.000 km. Kierownictwo wyprawy nautyczne i naukowe spoczywa w rękach kpt. I. P. Aulta. W program badań wchodzi poza obserwacjami magnetycznymi i elektrycznymi studja z zakresu fizycznej oceanografii i biologii.

V. Wiadomości drobne (*Informations courantes*).

Polska. — *Stypendjum im. ś. p. Wacława Jezierskiego.* Grono kolegów i uczniów ś. p. profesora dra Wacława Jezierskiego, wizytatora szkół średnich, postanowiło dla uczczenia pamięci Zmarłego ufundować stypendjum jego imienia. Stypendjum to przeznaczone będzie dla młodzieży, studjującej geografję w jednym z uniwersytetów polskich. Piśmienne zgłoszenia należy nadsyłać pod adresem: Kazimierz Wóycicki, Hoża 72 m. 6. Sumy przeznaczone na fundusz stypendjalny, można składać w P. K. O. na konto Nr. 18760.

Emigracja z Polski osiągnęła w I półroczu 1928 roku 127.566 osób. W Europie pozostało 94612 emigrantów, reszta wyjechała za morze. Reemigracja przyniosła w tym samym czasie 18500 osób z powrotem.

Lotniska w Polsce. Polska posiada 15 lotnisk w następujących miastach: Biała Podlaska, Brześć n. B., Bydgoszcz, Dęblin, Katowice, Kraków, Lida, Lublin, Łuck, Łódź, Lwów, Poznań, Puck, Toruń, Warszawa. Lotnisko w Pucku jest lotniskiem morskiem (Przyroda i Technika).

Dzisiejsze zalesienie Polski wynosi 23% obszaru Rzeczypospolitej t. j. 8,969.388 ha.

Projekt rozbudowy kablowej sieci telefonicznej w Polsce przewiduje uruchomienie następujących linii: Warszawa—Łódź—Katowice—Cieszyn (520 km), Kraków—Lwów—Borysław (427), Warszawa—Białystok—Wilno (419), Warszawa—Białystok—Wilno (419), Warszawa—Zbąszyń (362), Warszawa—Bydgoszcz—Gdynia (346), Warszawa—Radom—Kraków (300), Białystok—Baranowice (200), Warszawa—Brześć n/B. (196), Warszawa—Lublin—Korzec (152), Łódź—Krotoszyn (166), Wilno—Turmot (157), Warszawa—Mława (132).

Nowe pokłady węgla w krakowskim okręgu górniczym nawiercone zostały na terenach, należących do towarzystwa „Brzeszcze“. Leżą one w głę-

¹⁾ Patrz Wiadomości Geogr. 1928 z. 8—9, str. 134.

bokości 900 m, węgiel posiada 7400 kaloryj co zbliża go do średniej jakości węgla górnośląskich. Należy się liczyć z podniesieniem dotychczasowej produkcji z $\frac{1}{2}$ milj. t. rocznie do 12 milj. t.

Afryka. — *Zatoka Wielorybia* wraz z portem rybackim Walfischbai wykazuje silny rozwój od chwili przejścia pod zarząd brytyjski. Port ten był jedynym korzystnie przez przyrodę upostaciowanym, pozostał jednak w rękach angielskich wtedy, gdy całe zabrzeże dostało się pod władzę niemiecką. Wskutek tego rozwój jego był hamowany tem więcej, że rząd niemiecki przystąpił do budowy nowego portu, położonego znacznie niekorzystniej (Swakopmund). Już w czasie wojny Anglicy poprowadzili nową linię kolejową między oboma portami i przeprowadzili wielką rozbudowę Walfischbai, który w r. 1927 został oddany do użytku publicznego. Dla zapewnienia portowi wody do picia zbudowano 45 km długie wodociągi i wzniesiono olbrzymie urządzenia dla przybijania okrętów (kai, mola i t. p.). Ponadto zaopatrzone port w małą stocznię, umożliwiającą przeprowadzanie drobniejszych napraw.

Dzięki powyższym adaptacjom Walfischbai posiada wszelkie warunki wybita się na pierwsze miejsce między portami Pd.-Zach. Afryki. Nie bez znaczenia jest wielka rybność najbliższych wód, stwarzająca podstawy dla rozwoju przemysłu konserwowego, jakoteż silna hodowla bydła na pobrzeżu, pociągająca za sobą rozbudowę przemysłu przetwórczego.

Uprawa cebuli i organizacja handlu nią w Egipcie. W związku ze znakomitym urodzajem cebuli w b. r. (wartość zbioru jest szacowana na 1'2 milj. funtów egipskich) i ze względu na rosnące znaczenie uprawy tej rośliny — powołana została w Egipcie Komisja dla ustawowego uregulowania handlu. Ponadto planowane jest założenie giełdy w Aleksandrii.

Żądanie połączenia lotniczego na linii Casablanca—Oran zostało podniesione przez izbę handlową w Casablanca. Równocześnie wysunięto postulat budowy portu lotniczego w Casablanca. Realizacja wyszczególnionych życzeń byłaby pierwszym etapem na drodze lotniczego związania Casablanki z Tunisem przez Algier.

Odkrycie pokładów węgla na Madagaskarze. Badania geologiczne prowadzone na Madagaskarze w poszukiwaniu za węglem zakończone zostały z pomyślnym wynikiem. Na znacznych obszarach stwierdzono jego wystąpienia w głębokości do 500 m. Węgiel zalega w 6 pokładach i jest wysoko kaloryczny.

Ameryka Południowa. — *Hydroplanowa służba lotniczo-pocztowa* została uruchomiona między Ekwadorem—Panamą a portami Kolumbji. Ze względów politycznych zasługuje na uwagę fakt obsługi tych linii przez towarzystwo niemieckie.

Lotnictwo boliwijskie. Ruch lotniczy odbywał się w lecie roku 1928 na następujących linjach: Cochabamba—Santa Cruz (390 km), Cochabamba—Sucre—Vallegrande—Sante Cruz (650), Cochabamba—Todos Santos (200), Todos Santos—Trinidad—Riberalta (1000), Santa Cruz—Yacuiba (550) i Santa Cruz—Puerto Suarez (750).

Przedsiębiorstwa górnicze w Chile. Z końcem 1928 roku czynne były w Chile następujące dziedziny przemysłu górniczego: złoto 2800 kopalni (obszar koncesji 1180 ha), srebro 1800 (730), miedź 14.473 (5470), żelazo 2078 (960), mangan 406 (190), złoto i miedź 739 (280), srebro i miedź 1850 (790), srebro i ołów 515 (230), aluminium 237 (1140), siarka 582 (2670), węgiel 782 (3860).

Plany kolejowe w Urugwaju obejmują budowę nowych linii na odcinkach; La Plata—Palmira, Treinta y Tres—Rio Negro, Floryda—Savandi del Ye, Floryda—Progreso i Empalmi Olmos-port Montevideo.

Azja. — *Prace przygotowawcze do eksploatacji soli potasowych w Solikamsku.* Sowiecki trust potasowy przewiduje wzniesienie w roku gospodarczym 1928/29 kolonii robotniczej w Solikamsku, uruchomienie elektrowni i wybudowania szybu Nr. 1. Roboty powyższe kosztować mają 8 milj. rubli. Sprawa ta ma znaczenie istotnie światowe. Jak wiadomo do dzisiaj hegemonię w produkcji soli potasowych posiada syndykat francusko-niemiecki, który był do ostatnich czasów bezkonkurencyjny. Odkrycie złóż potasowych w Solikamsku i projekty eksploatacji Morza Czerwonego, któremi żywo inte-

resuje się kapitał amerykański, spowodują duże zmiany w układzie międzynarodowych stosunków gospodarczych.

Immigracja chińska do Mandżurji w III kwartale 1928 określona została na 515.000 głów.

Nowe urządzenie irygacyjne na wyżynie Dekańskiej. Z końcem października ub. r. oddano do użytku największą na świecie tamę. Stała ona w Bhatgar na pd. od Poena w dolinie górnej Niry na pd.-wsch. od Bombaju. Tama jest 16 km długa i spiętrza jezioro o powierzchni 38 km² zdolne do nawodnienia 33000 ha. Zarówno ta tama (tama Lloyd), jak i tama Wilsona, otwarta przed dwoma laty w Bhandardara stanowią kościec irygacji dekańskiej. Anglja obiecuje sobie daleko idące zmiany na polu gospodarki agrarnej w związku z zapewnieniem sobie dostatecznej ilości wody.

Japończycy-emigranci. Według obliczeń Japońskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych przeszło 640.000 Japończyków żyje poza granicami państwa japońskiego. Z tego wypada na poszczególne państwa: Mandżurja 192 (tyśiące), Stany Zjednoczone A P. 134, Hawaj 128, Brazylja 55, Chiny 49, Wyspy pd. Pacyfiku 23, Kanada 20, Pd. Ameryka (po wyłączeniu Brazylji) 16, Filipiny 10, Meksyk 4, Europa 3'4, Australja 2'8, Republika Dalekiego Wschodu 1'4, Panama i Kuba 0'9, Afryka 0'08.

Europa. — Rolnictwo angielskie. Rolniczo wyzyskana powierzchnia stanowiła w r. 1927 40'3% całego obszaru (w r. 1914 — 40'6%). Skurczyła się powierzchnia uprawy jęczmienia i owsa, wzrosła uprawa pszenicy. W ostatnich latach dał się zauważyć wzrost hodowli bydła i drobiu. Hodowla konia raczej upada. Ponadto stwierdzono, że 36% ziemi uprawnej znajduje się w posiadaniu farmerów (do tej pory ogólnie przypuszczano, że 25%); zagadnienie to jest ważne w związku z utartą w Anglii gospodarką dzierzawną).

Europeizacja Turcji czyni postępy z dnia na dzień. W połowie z. r. parlament wydał ustawę wprowadzającą ostatecznie w życie codzienne cyfry arabskie.

Lotnictwo w Japonji. Powstałe w Japonji cywilne towarzystwo żegluga powietrznej, subwencjonowane przez rząd ma uruchomić komunikację lotniczą na linii Tokio—Dairen i Osaka—Szanghaj.

Lotnictwo sowieckie. W zimie 1928/29 uruchomiono poraz pierwszy stałe pasażerskie i pocztowe połączenie lotnicze na linii Krasnodar—Tyflis—Baku. Z wiosną 1929 roku planowane jest przedłużenie jej przez Krasnodar—Rostów n/D. i Charków do Moskwy.

Projekt linii lotniczej Londyn—Karachi. Rząd Wielkiej Brytanji zapoczątkował wstępne studia i badania nad szczegółowymi warunkami uruchomienia linii lotniczej, wiążącej Londyn z Indjami Przedgangesowemi. Projektowana trasa wygląda następująco: Londyn—Bazylea—Genua—Rzym—Neapol—Brindisi (Tarranto albo Gallipoli)—Ludabai (Kreta)—Toruk (Cyrenaica)—Aleksandria—Basza—Karachi. Ruch na tej linii miałby się rozpocząć w kwietniu b. r. Równocześnie prowadzone są badania w kierunku dalszej rozbudowy sieci lotniczej do Singapore, jako węzła komunikacyjnego.

Holenderskie plany aerokomunikacyjne. Zamierzenia komunikacyjne Holendrów idą w kierunku wprowadzenia regularnych lotów pocztowych na linii Amsterdam—Bagdad—Karpin (Indje Bryt.)—Kalkuta—Rangun—Bandun—Batawia—Semarang. Cały przelot ma trwać 11—12 dni z 13 względnie 15 lądowaniami. Przedsięwzięte w listopadzie ub. roku loty próbne dały negatywne rezultaty z powodu braku odpowiednich miejsc do lądowania. Obecnie utrzymuje się loty na odcinkach Bandung—Batawia—Semarang.

Morska komunikacja z Rosją cierpi dotkliwie na skutek zamarzających portów. W bieżącej zimie zdecydowano skierowanie całego ruchu towarowego do Murmańska. Oczywiście w ścisłym związku z powyższem zarządzeniem traktować należy przerwanie akcji łamaczy lodów w porcie Leningradzkim.

Połączenie kolejowe Białogród—Raguza. 1 października ub. r. uruchomiono kolej wąskotorową na linii Białogród—Obrenovac—Cačak—Sarajewo—Raguza. Linja ta skracca komunikację kolejową Białogród—Raguza o 11 godzin, zbliżając ponadto Białogród do zatoki Cattaro.

Budowa grobli. Na wyspie Sylt (m. Północne) planowana jest budowa 13 km długiej grobli, która łącząc Munkmarsch z okolicą na pd. od Sylt'skiego Vogelkojen — chronić by miała niżej położony obszar pd. „wattów“.

VIII. Recenzje (*Compte-rendus*).

Kazimierz Matecki. Modelowanie geograficzne. Uwagi metodyczne o pracy geograficznej w szkole, Kraków, Orbis 1928, str. 20, 9 ryc. Krótka książeczka Mateckiego ma za zadanie wprowadzić nauczyciela w zagadnienia modelowania, kładąc nacisk na stronę techniczną. Autor podaje niezbędne instrumentarium, omawia materiały i dyskutuje kolejno nad rozmaitymi modelami. Całość, napisaną bardzo lekko, zdobi dziewięć oryginalnych ilustracji. Książeczka zasługuje na polecenie, a byłoby niewątpliwie związane z pożytkiem dla nauczania geografji, gdyby dotarła w jaknajszersze sfery nauczycielstwa.

W. O.

Moszyński Kazimierz. Polesie Wschodnie. Materiały etnograficzne z wschodniej części b. powiatu mozyrskiego oraz z powiatu rzeczyckiego. Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego. Warszawa, 1928. Pałac Staszica. Str. 328. — Książka prof. Moszyńskiego jest zjawiskiem niecodziennem. Mimo, że autor w podtytule umieścił skromną wzmiankę „materiały“, mimo tego książka ta jest czemś znacznie więcej aniżeli zbiorem materiałów. Z każdej strony dzieła, z każdej wzmianki bije niespotykane wprost zjawstwo głęboko ukochanego przedmiotu. Sam układ dzieła wskazuje na stopień zorjentowania autora w problemach etnograficznych Polesia. 20-stronicowy opis fizjografji terenu wprowadza czytelnika w obszar badań. Materiały dotyczące kultury materialnej zebrane są w części pierwszej, gdzie omówiono kolejno troskę o żywność, przygotowanie strawy, przygotowanie narzędzi, sprzętu, odzieży i budynków jakoteż metody komunikacji lądowej i wodnej. — Część druga dzieła zajmuje się kulturą duchową. Autor informuje o wiedzy i wierze autochtonów, zaznajamia ze zwyczajami i obrzędami, wtajemnicza w tamtejsze gry i zabawy, poświęca trochę uwagi sztuce, zatrzymując się obszerniej nad literaturą ustną.

Chybałoby celu zastanawianie się nad szczegółami, co niewątpliwie uczynią fachowcy; stwierdzić natomiast należy, że „Polesie Wschodnie“ jest kopalnią terminologiczną i encyklopedycznym niemal podręcznikiem dla ludzi nie zajmujących się etnografją, a mających tylko zrozumienie dla jej problemów i zagadnień.

Ci winni są prof. Moszyńskiemu szczególną wdzięczność.

Dubowy Hildegard. Der Chelm, Oberschlesiens Muschelkalkrücken. Eine landschaftskundliche Studie. (Veröffentlichungen der Schlesischen Gesellschaft für Erdkunde, H. 8). Wrocław, Marcus 1928. Str. 55. — Interesująca rozprawka dotycząca obszaru w granicach Odra - Kanał Kłodnicki - Małopanew - Brynica. Całość jest typową monografią, w której autor usiłuje przejść całokształt zagadnień geograficznych. Trudno jest pogodzić się z poglądami autora na osadnictwo i historję omawianego obszaru.

W. O.

Wkładki członkowskie prosimy uiszczać na konto P. K. O. nr. 151.771 P. Tow. Geograf. Oddział w Krakowie lub też na nr. 401.101 Księgarni „Orbis“ jako administratorce wydawnictw P. Tow. Geograficznego.

Redaktor odpowiedzialny: Dr. Wiktor Ormicki.

Nakładem Księgarni Geograficznej „ORBIS“, Kraków-Dębniki, Barska 41.

Oddito w Tłocznicy Geograficznej „Orbis“ w Krakowie pod zarządkiem M. Baranowskiego.